

Очерк Вашего лица
Очень страшен.
— Вы сдались? — звучит вопрос.
— Не боролась...
Голос от луны замерз...

Немного спустя:

Рот невинен и распушен,
Как чудовищный цветок [3, с. 182].

Видимо, что-то в Марине Цветаевой противилось этой странной любви, и в стихотворениях начал проследиваться мотив разлуки, разрыва отношений:

— Зачем тебе, зачем
Моя душа спартанского ребенка?

Душа ее рвется прочь. Она просит подругу оставить ее:

— Благословляю Вас на все
Четыре стороны!

И наконец завершает цикл почти грубостью — или мольбой:

И идите себе... — Вы тоже,
И Вы тоже, и Вы.
Разлюбите меня, все разлюбите!.. [3, с. 304].

Окончательный разрыв с Парнок произошел в феврале 1916 года. Цветаева «перегорела», «освободилась от чар», но что-то сломалось в ней и безвозвратно ушло.

Заключение. Цикл стихотворений «Подруга», посвященный Софье Парнок, позволяет раскрыть автобиографические детали в творчестве Марины Цветаевой, выявить тематическую направленность ее произведений, проследить динамику ее личностной и творческой трансформации. Анализируя цикл стихотворений «Подруга», мы пришли к выводу, что у Марины Цветаевой сафическая любовь была больше ошибкой и утешением, чем настоящими чувствами.

Список цитируемых источников

1. Бродский, И. А. Марине Цветаевой / И. А. Бродский // Новый мир. — 1991. — № 12. — С. 152.
2. Цветаева, М. И. Избранное / М. И. Цветаева // сост., коммент. Л. А. Беловой. — М.: Просвещение, 1989. — 367 с.
3. Цветаева, М. И. Любовный крест тяжёл: стихотворения, проза / М. Цветаева. — М.: Эксмо, 2010. — 576 с.

УДК 821.161.3+882.6

Г. А. Лацко

Установа адукацыі «Мазырскі абласны ліцэй», Мазыр

СІНТАКСІЧНЫ ПАЎТОР У МОВЕ ПАЭТЫЧНЫХ ТВОРАЎ АЛЯКСЕЯ ПЫСІНА

Уводзіны. У мове паэтычных твораў Аляксея Пысіна як яркі стылістычны сродак, які адыгрывае вялікую ролю ў вылучэнні і падкрэсліванні думкі, робіць паэтычны тэкст экспрэсіўна насычаным і эмацыянальна афарбаваным, часта выкарыстоўваецца сінтаксічны паўтор.

Як адзначаюць даследчыкі, сінтаксічны паўтор — гэта паўтор аднатыпных сінтаксічных канструкцый: спалучэнняў слоў, словазлучэнняў, частак сказаў, цэлых сказаў. Так, А. Кожын бачыць яго «ў агульнасці канструкцый, не звязаных лексічнай тоеснасцю» [1, с. 57]. Аднак існуе шэраг сінтаксічных адзінак-паўтараў з лексічнай тоеснасцю. Іх ігнараваць мы не маем права, а лічыць іх толькі лексічнымі паўтарамі — значыць, прычыць ісціне. Таму мы разглядаем дзве разнавіднасці сінтаксічнага паўтору: лексічна тоесныя канструкцыі і сінтаксічныя адзінкі з аднолькавай структурай, якія не звязаны лексічнай тоеснасцю. У паэтычнай мове могуць паўтарацца часткі радкоў, адзін або некалькі радкоў і нават строфы.

Асноўная частка. Самай распаўсюджанай стылістычнай фігурай у мове паэзіі А. Пысіна з’яўляецца анафара — паўтор адных і тых жа канструкцый у пачатку паэтычных радкоў. Анафара дапамагае эмацыянальна вылучыць і сканцэтраваць увагу:

- на суб’екце дзеяння: *Дзед Садык на дрэва глянуў, — / Дзед Садык усхваляваны* [3, т. 2, с. 277];
- суб’екце і яго дзеянні: *Ляжаць дубы ў вадзе, пяску і гліне, / Ляжаць дубы на якарах сукоў; / Пасля, пасля, як гул паводкі схлыне, / Дуб дачакае строгіх леснікоў* [3, т. 2, с. 215];
- дзеянні і яго аб’екце: *Лятуць ад нас бацькоўскія лясы, / Лятуць ад нас у вырай беззваротны* [3, т. 1, с. 249];
- месцы дзеяння: *У лузе скошаным* плыве дуга, / *У лузе скошаным* рыпіць смуга [3, т. 1, с. 201];
- часе дзеяння: *Аж да белых зор* чагось чакаю, / *Аж да белых зор* кагось малю... [3, т. 1, с. 207];
- ацэнцы якой-небудзь з’явы: *Вельмі дрэнна* — недалёт, / *Вельмі дрэнна* — пералёт [3, т. 2, с. 255];
- аб’екце: *У тралейбусаў* кароткі сон, / *У тралейбусаў* і ў свята — будзень [3, т. 1, с. 197] і інш.

Сустрадаецца ў вершах А. Пысіна і сінтаксічная эпіфара (грэч. епіфара паўтарэнне) — стылістычны прыём, які будзеца на паўтарэнні асобных сказаў у канцы вершаваных строф. Такая эпіфара насычае верш экспрэсіўнасцю, робіць яго эмацыянальным, вылучае галоўную думку твора:

Пэўна, ўжо лету мяжа:
Сячэ павуцінне імжа,
Сухога не знойдзеш у лесе лаўжа...
Сініца, прынясі вясну!

Падмёў лістапад сады,
Блакадаю — халады,
Знікнуць чыесцыці пад снегам сляды...
Сініца, прынясі вясну!

Бясконцай здаецца зіма,
Сонца чакаю дарма,
А можа, не сонца — мяне ўжо няма?..
Сініца, прынясі вясну! [3, т. 2, с. 195].

Своеасаблівым паўторам у паэзіі А. Пысіна з’яўляецца кальцо — стылістычная фігура, якая будзеца на паўторы страфы ў пачатку і канцы верша. Кальцо выражае усеабдымнасць дзеяння, непазбежнасць з’яў і падзей, пра якія ідзе гаворка ў творы. Напрыклад, у вершы «Так грэмела, так свяціла...»:

Так грэмела, так свяціла
Пры дажджы і без дажджу.
Ноччу гэтай ноч судзіла
Добрую маю душу.
Я,
чакаючы расплаты,
Думаў — як ты ні глядзі,
А, вядома, вінаваты
Перад светам і людзьмі.
Абцяў я ўсім даволі
Светлай радасці і свят.

А на свеце войны, войны,
І таму я й сам салдат.
Пажадаў (даймала мара)
Свет засяець дабрыйей.
Ды яе
цяпер вась мала
Нават для цябе адной.
Так грэмела, так свяціла
Пры дажджы і без дажджу.
Ноччу гэтай ноч судзіла
Грэшную маю душу [3, т. 2, с. 144].

Сінтаксічны паўтор нярэдка ствараецца паэтам за кошт сінтаксічнага паралелізму (грэч. *parallelos* ‘які знаходзіцца або ідзе побач’) — сіметрычнага размяшчэння граматычна значымых элементаў у суседніх выказваннях тэксту, што надае паэтычнаму маўленню А. Пысіна асаблівую выразнасць і рытмічнасць. Верш «Дзявочыя хусткі», напрыклад, пачынаецца разгортваннем выказвання ў адной і той жа лінейнай паслядоўнасці (дапаўненне — дзейнік — спалучальны злучнік — азначэнне — дзейнік): *Сонцу — высь і чыстыя нябёсы, / Кветцы — май і светлая раса* [3, т. 1, с. 48]. Такіх прыкладаў у творах паэта шмат: *Ў красе — без лішняе прыкрасы, / Ў бядзе — без лішняе нуды. / Калі разлюбляць — то адразу, / Калі палюбяць — наўсягды* [3, т. 1, с. 66]; *Пад гарою хваля плешча, / Над гарой шумяць сады* [3, т. 1, с. 67]; *Свяці, мой плёс, / шумі, мой лес, напеўна* [3, т. 2, с. 110] і інш.

Асаблівай выразнасці, экспрэсіўнасці і эмацыянальнасці дасягаюць радкі, у якіх сінтаксічны паралелізм спалучаецца з анафарай: — *Ты не ўпадзі, — Галіна гаварыла, / Дагнала і на рукі узяла / Сваю дзяўчынку — вырай шчабятлівы, / Сваю дачку — малое птушаня* [3, т. 2, с. 237]; *Вельмі дрэнна — недалёт, / Вельмі дрэнна — пералёт* [3, т. 2, с. 255].

Анадыпласіс, або стык, — стылістычная фігура, у якой наступны паэтычны радок пачынаецца з таго самага словазлучэння, якім заканчваецца папярэдні радок, — надае паэтычным радкам экспрэсію і эмацыянальнасць: *Столькі на свеце, / на свеце лётаў!* [3, т. 2, с. 71]; *Думы, думы — заадно з нагамі — / Да зямлі, ўсё да зямлі. / Да зямлі — і думкамі, і зрокам, / Хоць жывуць нябёсы у вачах* [3, т. 2, с. 108].

Ампліфікацыя — стылістычная фігура нагнятання ў фразе, якая вызначаецца асабліва вялікай экспрэсіяй, падкрэслівае абвостранасць пачуццяў паэта, робіць паэтычнае выказванне надзвычай выразным і моцным па сіле ўздзе-

яння на чытача: *Дуб на лузе сукаваты, / А пад дубам — / Жук рагаты. / Жук рагаты, / Жук лунаты, / На баках — / Стальныя латы* [3, т. 2, с. 311]; *Гул і тупат, / Гул і тупат. / Трэск і грукат, / Трэск і грукат* [3, т. 2, с. 273].

Нярэдка А. Пысін выкарыстоўвае хіязм (грэч. *chiasmus* — крыжападобны; размяшчэнне чаго-небудзь у выглядзе грэчаскай літары х) — стылістычную фігуру, якая будзецца на паўторы першай часткі сінтаксічнай канструкцыі ў адваротным парадку ў другой яе частцы. Перастаноўка слоў, аднак, не прыводзіць да змены сэнсу, яна толькі ўзмацняе сэнс выказвання, падкрэсліваючы пэўную непазбежнасць таго, аб чым гаворыцца: *Дуб і сосны — векавыя гмахі, / Не баяцца бур і навальніц. / Навальніц і бур... У час той грозны, / Калі вораг напіраў сцяной, / Баранілі нас дубы і сосны / І прымалі разам з намі бой* [3, т. 1, с. 90]; *Ззяюць дугі распісныя, / Мчацца коні выязныя. / Выязныя коні, / Беленькія поні* [3, т. 2, с. 271].

Вялікае эмацыянальнае ўздзеянне на чытача аказвае паўтор пыталых сказаў, якія «нясуць рытарычна-ўзмацняльны характар», уздымаюць «этычныя разважанні паэта да вяршынь аўтарскага майстэрства» [2, с. 256]. Напрыклад: *Што ў паветры сее, / Што пад намі? / Што сказаць хацелі б жураўлі?* [3, т. 2, с. 108]; — *Куды я? Куды я?* — / *Даганяю каня* [3, т. 2, с. 296].

Ужывае паэт і паўтор звароткаў. У вершы «Сосны з ветрам адрыпелі...» ў кожнай страфе паўтараецца двайны развіты зваротак, пабудаваны на прынцыпе сінтаксічнага паралелізму: назоўнік *слон* + займеннік *мой* + прыметнік *шэры* або *белы*. Слон для паэта — гэта сімвал дзяцінства. Успаміны пра яго выклікаюць і радасць (*слон белы*) і сум (*слон шэр*): дзяцінства з яго непаўторнымі падзеямі ніколі не вернецца. Паўтор зваротка абстрае пачуцці аўтара:

Сосны з ветрам адрыпелі,
Зняў звярынец свой заслон.
Слон мой шэры, слон мой белы,
Вось і скончыўся сезон.
Лісце, як шматкі шпалеры,
Каля босае ступні.
Слон мой белы, слон мой шэры,
Вунь вакзальныя агні.
Да цябе так дзеці беглі,
Ўсе афішы — са сланом!
Слон мой шэры, слон мой белы,
Свет паваяў даўнім сном.
Дзверы ў лес і ў поле дзверы —
Не з замочкам, а з лістком.
Слон мой белы, слон мой шэры,
Зноў бы ў свет той — хлапчуком.

Зноў вярнуцца ў дождж набеглы,
Лес і лужы перайсці.
Слон мой шэры, слон мой белы,
Каб спачатку нам расці.
Свету — вершы, людзям — верыць
І пачуць бы ад кагось,
Слон мой белы, слон мой шэры,
Што сланы на свеце ёсць!
Ды стаіць гущар згусцелы,
Ды не дрэвы, а гады.
Слон мой шэры, слон мой белы,
Не праб'ёмся мы туды.
Хоць і дзверы, хоць і дзверы
Не з замочкам, а з лістком...
Слон мой белы, слон мой шэры,
Свет паваяў даўнім сном [3, т. 2, с. 89—90].

Часта А. Пысін звяртаецца да паўтору службовых слоў: злучнікаў, прыназоўнікаў і часціц.

Шматзлучнікаваць, або палісіндэтон (грэч. *polysyndeton* — множная сувязь) — шматразовы паўтор аднаго і таго ж злучальнага злучніка пры аднародных членах сказа або частках складанага сказа. Палісіндэтон падкрэслівае мэтанакіраванасць і адзінства таго, што пералічваецца: *Не быць у чэрствасці ў палоне / І даражыць на ўсе часы / І крошкай хлеба на далоні, / І нават кропляю расы* [3, т. 1, с. 103]; *І штосьці ад дрэва ў мяне, / І штосьці ад птушкі журботнай. / І штось замірае употай, / І штось ажывае ва мне* [3, т. 2, с. 126]; *А добра мне. / І маці не старая. / І брат жывы. / І ходзяць кірае нам суседзі* [3, т. 2, с. 136]; *З мора Чорнага / Хмаркі шчодрыя, / З мора Белага / Хмаркі смелыя, / І азоўскія, / І балтыйскія, / І высокія, / І нізкія* [3, т. 2, с. 288].

Паўтор прыназоўніка ў творах А. Пысіна выкарыстоўваецца пры аднародных членах сказа, выражаных назоўнікамі і прыметнікамі: *Асіна — без гнёздаў асіных, / Асіна — без пыхі яловай, / Без абмежаванасці дубовай, / Без хітрай сукаватасці, / Без лішняй сухаватасці, / Без ліпавай паказухі, / Яна — як дзеўка-векавуха* [3, т. 1, с. 202]; *Не ведаю, якім вузлом / Навекі я прывязан / Да старых сосен за сялом, / Да яблынь, груш і вязаў; / Да кладак гладкіх, / Валуноў, / Да траў, жытоў на ўзлесках, / Да партызанскіх курганоў / І помнікаў гвардзейскіх* [3, т. 1, с. 19]. Такі паўтор акцэнтуюе ўвагу на пералічэнні падзей і з'яў і інтанацыйна і эмацыянальна вылучае іх у агульнай паэтычнай плыні.

Паўтор часціцы надае паэтычнаму радку дадатковыя сэнсы, узмацняе мадальнасць сказа, эмацыянальна вылучае асобныя словы і выразы: *Б'е пад вербамі крыніца, / Зруб падковай серабрыца, — / Ні сцяжынкі, ні слядоў* [3, т. 1, с. 53]; *Хай трывогі шчымлівыя спеюць, / Хай над летам рыдаюць бары...* [3, т. 1, с. 212]; *Бы ўпершыню гляджу на свет, / Бы назаўсёды пакідаю; / Вясну вітаю, / Абдымаю / Ў цішы палёсткаў і ракет* [3, т. 1, с. 223]; *Вось жаба кватіца на белы сад, / Вось людям паўстае іржышча, / Вось салавей з абвугленых прысад / Сірэнаю жалезнай свішча* [3, т. 2, с. 53].

Заклучэнне. Аляксей Пысін выкарыстоўваў розныя стылістычныя фігуры сінтаксічных паўтараў: анафору, эпіфору, кальцо, сінтаксічны паралелізм, анадыпласіс, ампліфікацыю, хіязм, паўторы пыталых сказаў, звароткаў, злучнікаў, прыназоўнікаў, часціц. Яны ўзмацняюць мілагучнасць і сэнсавую выразнасць паэтычнага радка, надаючы словам і выразам дадатковыя сэнсавыя значэнні, даюць вялікі зарад экспрэсіўнасці, ствараюць высокі эмацыянальны фон, агульную настраёнасць верша.

Список цитруемых книг

1. *Кожин, А. Н.* Лексический повтор в стихотворных текстах А. Блока / А. Н. Кожин // *Образное слово А. Блока*. — М.: Наука, 1980. — С. 58—88.
2. *Ляшчынская, В. А.* Слова ў паэзіі Янкі Купалы / В. А. Ляшчынская; навук. рэд. А. І. Падлужны. — Мінск: Беларус. навука, 2004. — 272 с.
3. *Пысін, А. В.* Выбраныя творы: у 2 т. / А. Пысін. — Мінск: Маст. літ., 1980. — Т. 1: Вершы (1948—1966) / прадм. Р. Бярозкіна. — 304 с.; Т. 2: Вершы (1967—1977), паэмы, казкі. — 336 с.

УДК 821.161.1:82-3

К. М. Мандрикова

Учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи

ЛЮБОВЬ — «СОЛНЕЧНЫЙ УДАР» В ТВОРЧЕСТВЕ И. БУНИНА

Введение. Русская литература всегда отличалась необыкновенной целомудренностью. Любовь в представлении русского человека и русского писателя — чувство в первую очередь духовное. Притяжение душ, взаимопонимание, духовная общность, сходство интересов всегда были важнее, чем тяготение тел, стремление к физической близости. Последнее в согласии с христианскими догмами даже осуждалось. Так, над Анной Карениной Л. Толстой вершит строгий суд. В традициях русской литературы было и изображение женщин легкого поведения (вспомним Сонечку Мармеладову) как чистых и непорочных созданий, чья душа не испорчена пороком. Никогда не могла приветствоваться и не оправдывалась русскими писателями кратковременная связь, спонтанное сближение мужчины и женщины. Женщина, вступившая на этот путь, воспринималась как существо или легкомысленное, или отчаявшееся. Для того чтобы оправдать Катерину Кабанову в ее поступках и увидеть в ее измене мужу порыв к свободе и протест против гнета вообще, Н. А. Добролюбову в статье «Луч света в темном царстве» пришлось привлечь всю свою логику, обнажающую порочность систем общественных отношений в России! И, конечно, никогда такие отношения не назывались любовью. Страсть, влечение в лучшем случае [2, с. 32].

Так, И. А. Бунин принципиально переосмысливает эту «схему». Для него чувство, внезапно возникающее между случайными попутчиками, оказывается столь же бесценным, как и любовь. Причем именно любовь и есть это пьянящее, самозабвенное, внезапно возникающее чувство, вызывающее ассоциацию с солнечным ударом. «Скоро выйдет, — писал он своему знакомому, — рассказ “Солнечный удар”, где я опять, как в повести “Митина любовь”, в “Деле корнета Елагина”, в “Иде”, — говорю о любви» [2, с. 32].

Основная часть. Центром своих произведений И. А. Бунин делает особые, пороговые ситуации человеческой жизни (вспышку любовного чувства, несчастье, катастрофу, смерть), когда в сознании героя происходит взрыв, «солнечный удар», слом чего-то привычного, устоявшегося.

В рассказе «Солнечный удар» мимолетная встреча героев на речном пароходе — поручика и «маленькой безымянной женщины», в которой «все было прелестно», — поражает их, словно солнечный удар. От охватившего их внезапного сильного чувства голова пошла кругом, и будто под воздействием солнечных лучей все вокруг стало казаться прекрасным и удивительным: и темнота, и огни, и сильный, мягкий ветер... У поручика при взгляде на женщину «блаженно и страшно замерло сердце при мысли, как, вероятно, крепка и смугла она вся под этим легким холстинковым платьем после целого месяца лежания под южным солнцем, на горячем морском песке» [1, с. 193]. Солнце ослепило и героиню: «Ах, да делайте, как хотите», — ответила она на предложение поручика вместе сойти на пристани. «Оба так иступленно задохнулись в поцелуе, что много лет вспоминали потом эту минуту: никогда ничего подобного не испытал за всю жизнь ни тот, ни другой» [1, с. 193]. А в десять часов утра, не сказав своего имени, она уехала.

Романтическое приключение закончилось, наступило утро, а с ним отрезвление. Женщина опомнилась первой. У нее есть муж, трехлетняя дочь. У нее обязательства. Нет, она ни о чем не жалела, ни в чем не упрекала себя, просто поняла, что у «дорожного приключения» нет будущего. Она была по-прежнему проста и весела, но — «уже рассудительна»: «Если поедем вместе, все будет испорчено. Даю вам честное слово, что я совсем не то, что вы могли обо мне подумать. Никогда ничего даже похожего на то, что случилось, со мной не было, да и не будет больше. На меня точно затмение нашло... Или, вернее, мы оба получили что-то вроде солнечного удара...» [1, с. 194].

Когда поручик провожал ее на пристань, действие «солнечного удара» еще не закончилось (скорее всего потому, что женщина была еще рядом с ним): он как-то легко согласился с нею. «В легком и счастливом духе он довез ее до пристани... при всех поцеловал на палубе...» [1, с. 194]. И тут солнце словно зашло за тучи: без маленькой безымянной женщины поручику стало тоскливо, темно и одиноко. Он не мог перестать думать о ней, о том, что она сейчас делает и где находится. Такие чувства охватывают, наверное, всех по-настоящему любящих людей при расставании и на час, и на долгие годы. Это «странное, непонятное чувство», которого «он даже предположить в себе не мог, затеявая вчера это, как он думал, только забавное знакомство» [1, с. 195].